

12. UCTIEVANIE BARÁNKA /CHVÁLENIE PÁNA MUČENÍKMI

(Zjavenie Jána 7,9-17)

(2.videnie. Sedmopečatná kniha. Otvorenie šiestej pečate. Oslava Boha mučeníkmi)

*

Potom som uvidel (Ján) veľký zástup zo všetkých národov, kmeňov ľudí a jazykov (paralela k Babylonskej veži z Genezis 11), **ktorý nikto nemohol spočítať; stáli pred trónom a pred Baránkom, oblečení do bieleho rúcha** (slávnostné rúcho i odev čistoty), **s palmami v rukách** (symbol mučeníctva), **volali mohutným hlasom: Spása nášmu Bohu, ktorý sedí na tróne, a Baránkovi** (podobne Žalm 3,9; 38,23; 42,12; 43,5). **A všetci anjeli stáli okolo trónu, okolo starších a štyroch bytostí, padli na tvár pred trónom, klaňali sa Bohu a volali: „Amen! Dobrorečenie a sláva a múdrosť a vd'aka a česť a moc a sila nášmu Bohu na veky vekov (sedem čestných prívlastkov Boha). Amen.“** **I prehovoril jeden zo starších** (odkaz na *apokalyptických starcov* z kapitoly 4,4; 4,10-11) **a povedal mi: „Kto sú títo oblečení do bieleho rúcha** (rúcho čistoty a nevinnosti) **a odkiaľ prišli?“** **Povedal som mu: „Pán môj, ty to vieš.“** **A on mi povedal: „To sú tí, čo prichádzajú z veľkého súženia** (odkaz na Daniela 12,1; eschatologické bolesti a utrpenie Božieho ľudu; strádanie maloázijských zborov; mučeníci za vieru) **a oprali si rúcha a zabilili ich v krvi Baránkovej** (zavŕšenie spásy prostredníctvom Kristovej obeti; spása darovaná krstom a preverená obet'ami a prenasledovaním; podobne 1List Jána 1,7) **...Už nebudú viac lačniť, ani žízniť** (odkaz na starozákonné zasľúbenia; podobne Žalm 17,15), **nebude dorážať na nich slnce, ani horúčava, lebo Baránok, čo je uprostred trónu** (podiel Krista na Božej moci), **bude ich pásť, dovedie ich k prameňom vôd života** (odkaz na rajskú záhradu a rajské rieky; Boh ako dobrý pastier; odkaz na Ezechiela 34,23 > Žalm 23,2 > Ján 4,14) **a Boh im zotrie každú slzu z očí“** (odkaz na Izaiáša 25,8).

Videnie predbieha udalosti a predstavuje cirkev už po *Poslednom súde*. Spevom oslavuje víťazstvo Boha a svoje spasenie. Zhromaždenie okolo Božieho trónu vytvára niekoľko nebeských stupňov: štyri bytosti, starci, anjeli a cirkev.

Vo výtvarnom umení námet Chválenie Pána mučeníkmi zobrazuje Baránka Božieho so svätožiarou na hlave. Obklopujú ho symboly štyroch evanjelistov (pozri Christologický cyklus I.: *Tetramorf*), anjeli a postavy starcov (pozri kapitola *Dvadsaťštyri starcov*; 4,4). Tým sa kompozícia približuje námetu *Hora Sion* (14,1-5).

Veta “Baránok ich povedie k prameňom vôd života“ je vyjadrená štyrmi prameňmi, ktoré vytekajú z pahorka, na ktorom stojí Baránok. Vodné prúdy symbolizujú štyri evanjeliá a súčasne odkazujú na rajské rieky a *živú vodu*, od ktorých je odvodená *ikonografia Hory Sion (pozri Christologický cyklus I.).

Námet Uctievanie Baránka tvorí strednú dosku otvoreného Gentského oltára od bratov van Eyckovcov (1425-1432). Hlavnými prvkami mnohofigurálnej kompozície sú štyri procesie spravodlivých, anjeli obklopený oltár s Baránkom, nad ktorým sa vznáša Duch Svätý v podobe bielej holubice, a pod ním prameň živej vody v podobe studne (odkaz na kresťanskú

alegóriu *studňa života*; pozri Christologický cyklus I.). V popredí na pravej strane sa nachádza dvanásť apoštolov v bielych šatách, sv. Barnabáš s tonzúrou (sprevádzal Pavla na jeho prvej misijnej ceste) a sv. Pavol. Za nimi je skupinka mučeníkov v červených ornátoch. Vľavo od prameňa života stoja tí, ktorí uverili v Krista “skôr ako prišiel“: niekoľko starozákonných prorokov, medzi nimi Izaiáš v modrom plášti a červenej pokrývke hlavy, cirkevní otcovia a cnostní pohania - kresťania duchom, mimo iných aj básnik Vergílius v bielom odeve s vavrínovou ratolesťou v ruke (vo štvrtej časti básnickej zbierky *Bucolica/Pastierske spevy* predpovedal príchod Zlatého veku, čo stredovekí cirkevní otcovia vysvetľovali ako predzvesť Kristovho narodenia). Nad touto ľavou skupinou smeruje do stredu kompozície procesia svätcov. Zhora z pravej strany smeruje k oltáru s Baránkom skupina mučeníčok na čele s Uršulou Kolínskou, ktorá drží v ruke šíp (sv. Uršuľa bola dcérou britského kráľa a spolu so svojimi spoločníčkami sa plavila na lodi do Kolína, aby sa zúčastnili svätej púte; panny boli umučené Hunmi).

*

V symbolickom význame je **riekou** každá voda, ktorá nepôsobí nehybným dojmom, ale svojimi prúdmi a záplavami trvalo ovplyvňuje meniace sa životné procesy a delenie času. Pre antických Grékov predstavovala voda riek a prameňov múdrosť a premenu. Uctievali množstvo riečnych bohov, prinášali im obeti a zobrazovali ich ako zmiešané (premenlivé) bytosti.

Egyptania napriek svojmu početnému nebeskému dvoru rieku Níl nespájali s postavou jedného boha, až v neskoršom období snád s postavou Usira, ale posvätnú úctu venovali len jeho určitým vlastnostiam: zúrodnujúcu silu Nílu zosobnili s bohom Hapejom, záplavy a úrodné bahno pokladali za dielo bohyně Sopdet alebo slzy bohyně Eset, oplakávajúcej smrť manžela Usira. Níl/Neilos je však grécke meno, starí Egyptania ho nazývali jednoducho Rieka (egypt. Iteru).

V hinduistických mýtoch ázijské veľtoky Brahmaputra, Ganga, Indus a Oxus vytekali z mýtickej hory Meru, nebeského paláca boha Višnu. Bol zo zlata a drahokamov a tvoril stred sveta. V neskorších mýtoch predstava hory Meru splynula so stupňovitým palácom khmérskeho vládcu Angkor Vat v dnešnej Kambodži. Vyústenie štyroch ázijských veľtokov do mora predstavovalo pre hinduizmus a budhizmus rozplynutie sa v *nirváne. Ganga je z nich uctievaná dodnes, najmä v oblasti mesta Váránasí, a má údajnú moc odstrániť všetky hriechy ľudí.

Hebrejčina používala na označenie rieky celý rad výrazov. **Nahal** bol bežný výraz pre vodný tok, peleg znamenal pravdepodobne čosi ako zavlazovací kanál. Z egyptčiny prevzatý výraz *j^eor* označoval mohutný, zrejme nílsky vodný tok. Prorok Jeremiáš (46,7-8) k nemu prirovnával egyptský vpád do Kanaánu (porážka Izraelitov pri Megide 609 pr.Kr., ktorá ukončila vládu kráľa Joziáša; pozri kapitola *Sedem pliaq*). Pre rajské rieky používala hebrejčina výraz *nahar* (Genezis 2,10-13). To isté slovo v Exodu (7,19) a Žalme (137,1) znamenalo celkom určite čosi ako prieplav. Predstava rajských riek nie je vlastná iba židovskej alebo kresťanskej mytológii, objavuje sa aj v mýtoch iných národov a v niektorých rysoch sa s nimi zhoduje. Podľa hebrejskej tradície rajská rieka premení kdesi vo výškach (Žalm 65,9; Genezis 7,11). Nebeským priepustom (*arubbot) prúdi dole ako výron nebeskej

milosti a rozlieva sa štyrmi smermi až do koncov zeme. Mojžišovská predstava štyroch posvätných riek Píšon/Pison (Indus), Gchón/Gíchón/Gihon (Ganges), Chidekel/Hiddekel (Tigris) a Perát (Eufrat) sa zhoduje s indickou predstavou štyroch posvätných ázijských tokov; pozri kapitola *Nebeský Jeruzalem*).

Prvé rameno biblickej rajskej rieky, Píšon, obtekalo zem Chavílu (z hebr. **chól** - piesok; Deuteronomium 33,19; Jeremiáš 5,22). Chavíla zrejme predstavovala bohaté krajiny na Východ od Palestíny. Druhé rameno, Gíchón, má rovnaký názov ako prameň, ktorý napájal jeruzalemské rybníky (pozri Christologický cyklus II.: *Rybník Bethesda*), ale v tomto mýte obteká celú krajinu Kúš. Genezis ňou myslí zem národov Noemových synov Cháma a Kenaana v západnej Ázii. Tretie rameno rajskej rieky, Chidekel, tečie východne od *Asýrie, označovanej ako metla Božieho hnevu (Izaiáš 10,5). Štvrté rameno, Perát, tvorilo hranicu Dávidovho a Šalamúnovho kráľovstva. Štyri ramená rajskej rieky teda ohraničovali celý dovtedy známy svet. Kdesi uprostred sa rozprestierala biblická rajska záhrada. V ľudových predstavách ležala na hore Sion, kde stál aj Šalamúnov chrám a tvorila svojráznu paralelu k hinduistickej hore Meru.

Podľa istej arabskej legendy dali riekam Eufrat a Tigris vzniknúť slzy, ktoré Adam preliat po svojom vyhostení z raja. Štyri rajske rieky židovského mýtu majú svoj náprotivok v štyroch riekach pekla. Kresťanská mytológia ich prebrala z gréckej predlohy: Styx (rieka hrôzy), Acherón (rieka bolesti), Kokytos (rieka bied), Pyriflegeton (rieka ohňa). Rajske rieky obtekajú a zavražďujú rajska záhradu a podľa neskoršej židovskej legendy ich vody priniesli na zem drahokamy, z ktorých bude vystavaný *Nebeský Jeruzalem*.

V kresťanstve, podľa básnika a biskupa Paulina z Noly (†431) sa stali štyri rieky raja symbolom štyroch evanjelií, ktoré „plynú z Krista“, prameňa života. Preto na mnohých vyobrazeniach stojí Kristus alebo jeho symbol, *Baránok Boží*, na pahorku a z neho vytekajú rieky. Nakoľko cestu do večnej blaženosti otvára krst, často rajske rieky nájdeme na krstiteľniciach (pozri Christologický cyklus II.: *Krst Ježiša*).

*

Baránok bol pre svoju dojímavú nevinnosť symbolom dôverčivej a čistej bytosti a tiež zbožného človeka. V čínskom hieroglyfickom písme označuje baránok v susedstve znaku ruky nad obetnou nádobou „veľkú spravodlivosť“. *Aramejčina mala spoločný výraz pre pojmy baránok a služobník. V Biblii je poddajnosť ovce a jej závislosť na pastierovi obrazom vzťahu človeka k Bohu (Numeri 27,17; Izaiáš 40,11).

V starovekých obradoch Blízkeho východu vrátane židovských bol baránok ideálnym obetným zvieratom; Chetiti a Gréci obetovávali bieleho baránka slnečným bohom, čierneho bohom podsvetia. Obety baránka a barana boli obvyklé najmä na jar (Indovia, Peržania, Fíni) a malo priamu súvislosť so zverokruhovým znamením Barana, ktoré pripadá na prelom mesiacov marec - apríl. Baránok ako zástupná obeť sa objavuje v príbehu *Abraháma a Izáka (Genezis 22,13).

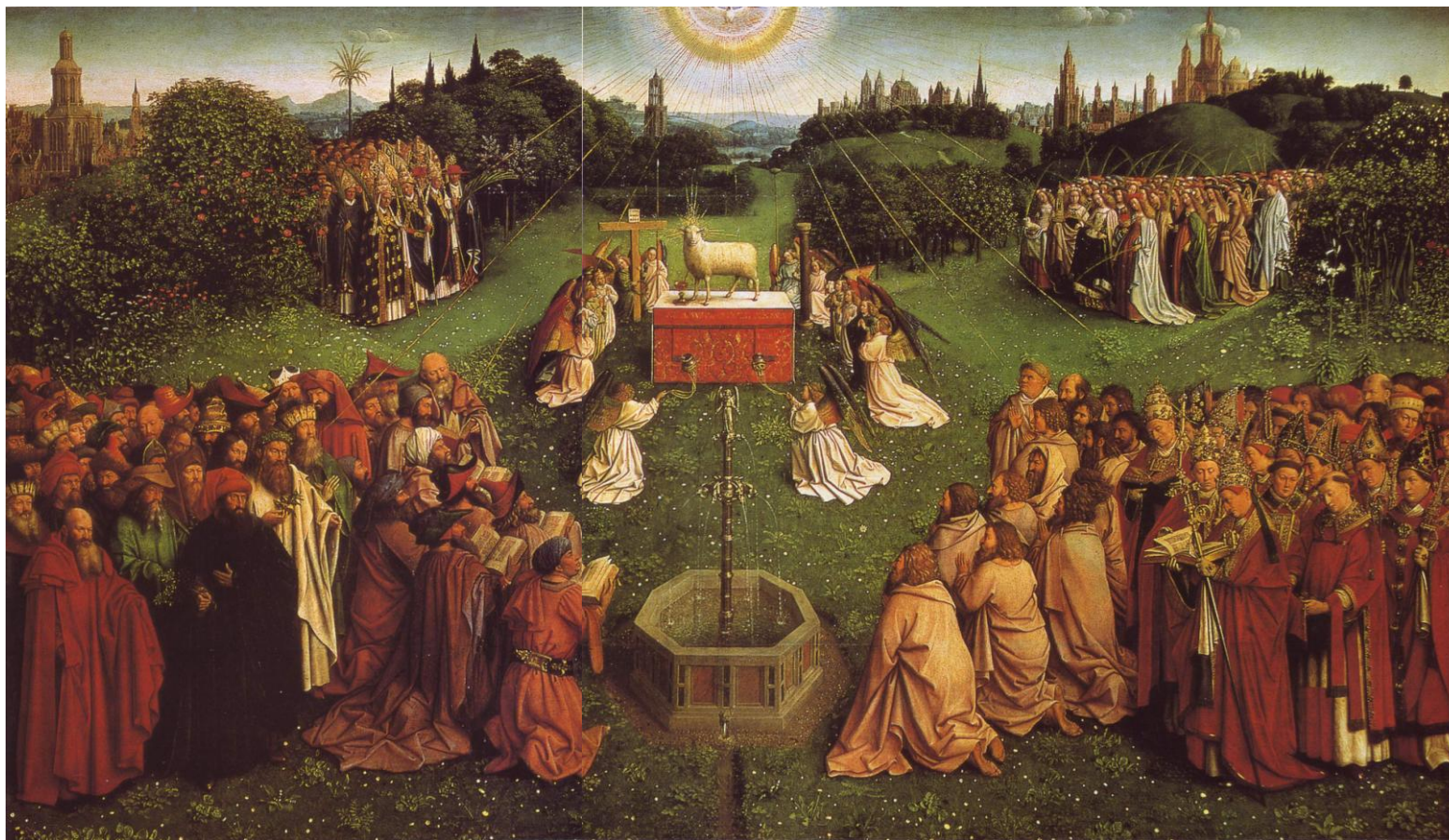
Židia obetovávali na oltári v jeruzalemskom chráme baránka každý deň ráno a večer (Exodus 29,38). Baránok židovského sviatku pesach sa vzťahuje k udalostiam úteku z Egypta (Exodus 12,1-14) a bol slávený za prvého jarného splnu (pozri Christologický cyklus III.:

Posledná večera). Krv baránka v týchto súvislostiach nebola iba prostriedkom zmierenia, ktorý mal zadržať Boží hnev, bola aj poznávacím znamením príslušníkov izraelského národa.

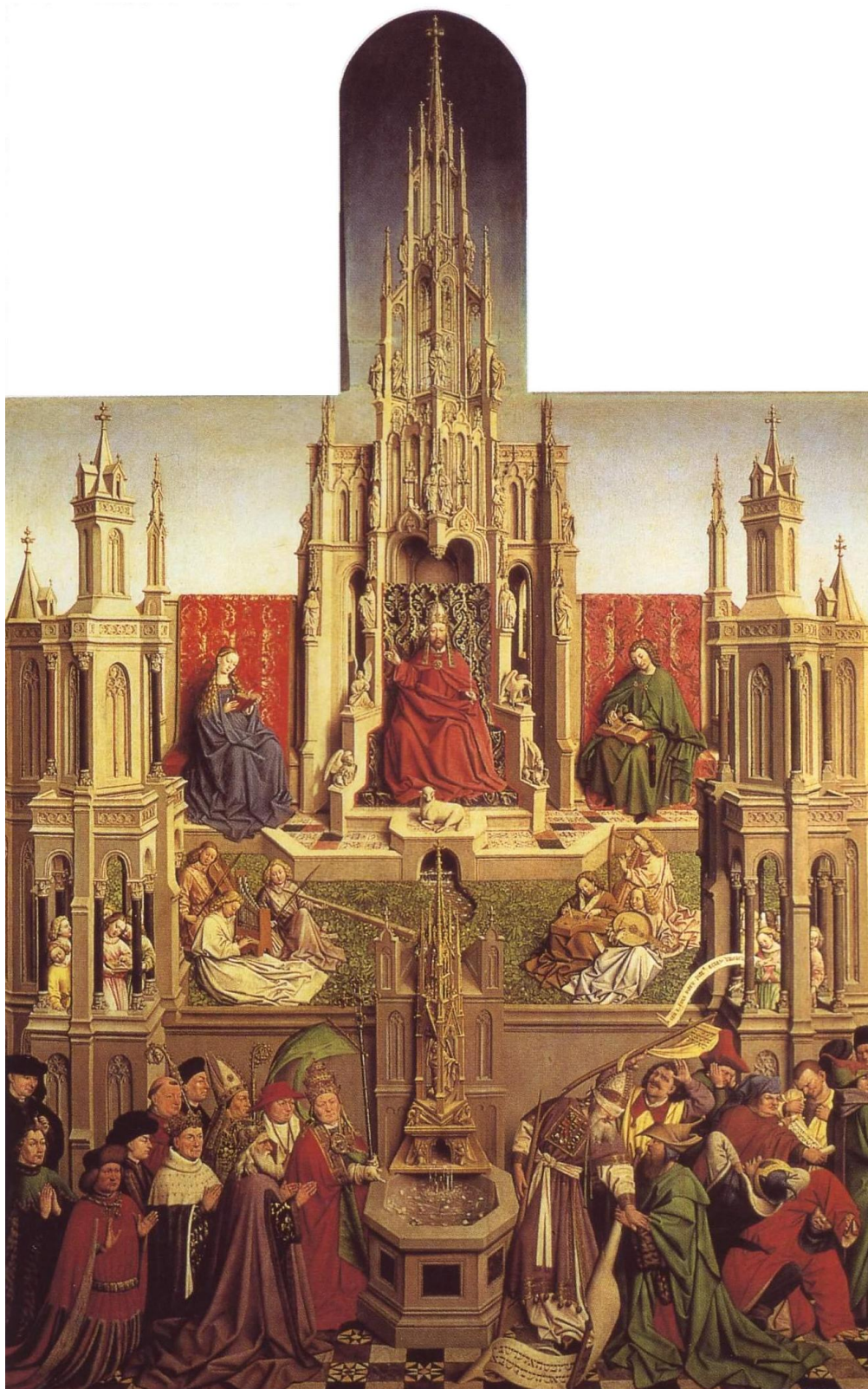
Spojenie Krista so symbolom baránka vyplýva z časovej zhody Kristovho života a konca veku Barana (Kristus bol obetovaný ako posledný Baran) a začiatku veku Rýb (tiež sa stali Kristovým symbolom). Obetný baránok sa stal symbolom Kristovej obeti a súčasne sa vzťahuje k príbehu Jána Krstiteľa v Jánovom evanjeliu (1,29; pozri Christologický cyklus I.: *Baránok Boží/Agnus Dei*). Baránok vošiel do *eucharistickej liturgie (baránkom je nazývaný posvätený chlieb, v ortodoxnej liturgii malá kocka chleba, ktorá sa pri *konsekrácii stáva telom Kristovým).

Baránok je tiež symbolom obce mučeníkov a veriacich obecne (pozri Christologický cyklus I.: *Dobrý pastier*) a to v odkaze na Ježišove výroky o dobrom pastierovi (Ján 10,12 nasl.), o vyslaní učeníkov ako "oviec medzi vlkov" (Matúš 10,16) a v súvislosti s Ježišovým príkazom Petrovi: „Pas moje baránky!“ (Ján 21,15). Baránok sa stáva *atribútom svätcov (Zuzana, Agnes, Klement Rímsky, František z Assisi...), biblických postáv (Ábel, *Samuel, Ján Krstiteľ), alegórií teologických Cností (Trpezlivosť/ Patientia, Pokora/ Humilitas, Zdržanlivosť/ Sobrietas, Umiernenosť/ Temperantia, Láska/Caritas), a alegórií Štyroch temperamentov (flegmatik).

Baránok Boží ako symbol Ježiša Krista bol známy už v rímskych katakombách z 2.-3.storočia, ale v byzantskom umení takýto motív zakázal koncom 17.storočia Trullský koncil.

KLAŇANIE BARÁNKOVI BOŽIEMU (1425 -1429) JAN VAN EYCK
STREDNÁ DOSKA DOLNEJ ČASTI OTVORENÉHO GENTSKÉHO OLTÁRA

PRAMEŇ ŽIVOTA (1430) JAN VAN EYCK